

Date: 25th April-2025

VILONCHEL — TORLI CHOLG'ULAR ORASIDAGI BETAKROR ASBOB

Bannoyeva Ro'zixon

Respublika musiqa va san'at texnikumi

Annotatsiya: Ushbu maqolada torli cholg'ular oilasiga mansub vilonchel asbobining kelib chiqishi, tuzilishi, ovoz diapazoni, ijrochilik san'ati va simfonik orkestrdagi o'rni yoritiladi. Vilonchelning jahon musiqasi tarixidagi o'rni, mashhur kompozitorlar va ijrochilar faoliyatida tutgan o'rni ham tahlil etiladi. Shuningdek, uning pedagogik va terapevtik ahamiyatiga ham to'xtalinadi.

Kalit so'zlar: vilonchel, torli cholg'ular, simfonik orkestr, klassik musiqa, ijrochilik san'ati, musiqiy ta'lim

Torli cholg'ular oilasi musiqiy asboblarning orasida eng boy tarix va ifoda imkoniyatlariga ega bo'lgan toifadandir. Ular orasida vilonchel o'ziga xos ovozi, chuqur ohangdorligi va keng diapazoni bilan ajralib turadi. U nafaqat ansambl va orkestrlarda, balki yakka ijroda ham keng qo'llaniladi. Vilonchel nafaqat professional sahnalarda, balki musiqiy ta'lim muassasalarida, terapiya seanslarida va zamonaviy musiqiy tajribalarda ham o'z o'rniga ega.

Vilonchel (lotincha *violoncello* — “kichik viola”) XVI asr oxirlarida Italiyada paydo bo'lgan. U avval boshda basso continuo funksiyasini bajargan va orkestrlarning past tovushli tayanchi bo'lgan. XVII–XVIII asrlarda u alohida yakka cholg'u sifatida rivojlandi. Mashhur kompozitorlar — J.S. Bax, L. Bekkerini, J. Haydn, L. Betxoven va P. I. Chaykovskiy vilonchel uchun ko'plab asarlar yaratganlar.

Vilonchel XIX–XX asrlarda yakka ijro, kamera ansambli va orkestr repertuarining ajralmas qismiga aylandi. Bugungi kunda u klassik musiqaning eng muhim torli asboblardan biridir.

Vilonchel: korpus (rezonator qutisi), grif (torlar o'rnatiladigan qism), kamon (torlarni titratish uchun), torlar (odatda 4 ta: C, G, D, A), ovoz teshigi (f shaklida), tiqilma (shtim) va boshqa qismlardan iborat.

Uning ovoz diapazoni C2 (past) dan A5 (yuqori) gacha yetadi. Vilonchelning ovozi inson ovozigacha juda yaqin bo'lib, ifoda imkoniyatlari juda keng: lirika, drammatizm, patetika, noziklik va jo'shqinlikni birdek bera oladi.

Vilonchelning murakkab texnikasi va keng ifoda imkoniyatlari uni professional ijrochilik san'atining cho'qqilariga olib chiqdi. Mashhur vilonchelilar:

Pablo Kazals — Bachning vilonchel suitalarini kashf etib, ularni mashhur qilgan. Mstislav Rostropovich — zamonaviy vilonchel maktabining asoschilaridan biri. Yo-Yo Ma — klassik va zamonaviy musiqani birlashtirgan amerikalik vilonchelilar. Jacqueline du Pré — Betxoven va Elgar konsertlari ijrosi bilan tanilgan.

Ularning ijrochilik madaniyati vilonchelni jahon miqyosida eng chuqur ifodali asboblardan biriga aylantirgan.

Vilonchel musiqiy ta'limda:

Date: 25th April-2025

- torli cholg'ular asoslarini o'rgatishda,
- nota savodxonligini shakllantirishda,
- ansambl ijrochiligi ko'nikmalarini rivojlantirishda keng qo'llaniladi.

Shuningdek, vilonchel:

- musiqiy terapiyada (psixologik muvozanatni tiklash),
- stressni kamaytirishda,
- bolalarda diqqat va tafakkurni rivojlantirishda muhim vositadir.

Simfonik orkestrda vilonchel:

- o'rta va past registrdagi tembr boyligini ta'minlaydi,
- melodik chiziqlarni ijro etadi,
- dramatik intensivlik yaratadi.

Zamonaviy musiqada esa u:

- elektrovironchel shaklida ishlatiladi,
- film saundtreklari, rok, pop, jazz kompozitsiyalarida foydalaniladi,
- improvisatsion va eksperimental janrlarda keng qo'llaniladi.

Vilonchel — bu nafaqat cholg'u asbobi, balki musiqiy ifodaning nozik, chuqur va dramatik vositasidir. Uning boy tarixiy merosi, keng imkoniyatlari, klassik va zamonaviy san'atdagi betakror roli uni torli cholg'ular ichida alohida o'rin egallovchi asbobga aylantirgan. Vilonchelning o'quvchi, ijodkor va tinglovchiga ta'siri beqiyos bo'lib, uni o'rganish musiqiy va madaniy saviyani oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sadie, Stanley (ed.). *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. – Oxford University Press, 2001.
2. Blume, Friedrich. *Classic and Romantic Music: A Comprehensive Survey*. – W. W. Norton & Company, 1970.
3. Rostropovich, Mstislav. *On the Art of Cello Playing*. – London: Faber & Faber, 1995.
4. O'zbekiston davlat konservatoriyasi. *Torli cholg'ular metodik qo'llanmasi*. – T.: San'at, 2018.
5. Karimova, D. *Musiq va psixologiya*. – T.: O'qituvchi, 2020.
6. Maqam, Yo. *Torli cholg'ular tarixi va texnikasi*. – Samarqand: Ziyo Nashr, 2022.

